

ԱՅԼԵՒԱՅԼԻՔ

Ժ.Ա.Ռ.Ա.Ն.Գ.Ա. Կ.Ա.ՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՄԻ Զ Ա.Վ.Ա.Յ Ր



Կը փափագիմ « Բազմավիպ » ի ընթերցողաց մարջն փարատել այն սխալ տպաւորութիւնները, զոր իրենց հաղորդեց Պ. Խորեն Գաբրիկեան՝ «Մատենադար»-իս «Նոր» (Յուլան Տեսիլքը) հատորին մասին իր գրած մի քանի հապճեպ տղերքով:

«Բազմավիպ»-ի այս տարուան Մարտի ամսութեան մէջ՝ յիշեալը այն ընդհանուր տպաւորութիւնը կը թողու ընթերցողին մտաց վրայ՝ իբր թէ վերոյիշեալ հրատարակութեան մէջ ես ընկերութեանց և ցեղերու կեանքն ու հոլովոյթը բացատրել փորձած եմ ջոճ կենսաբանական օրէնքներով, ինչպէս նաև թէ ազգերու կենացն ու պատմութեանը և նկարագրին ձևակերպիչ գրեթէ բովանդակ ուժերը ժառանգականութեան վերագրած եմ, ստանց արժանաւոր դեր մըն ալ տուած ըլլալու Միջնադարին կամ ընկերական հաստատութեանց:

«Ընկերութիւն մը և ցեղ մը զուտ կենսաբանական տարր մը չէ. հոգեբանական է և բնկերաբանական և բարոյական: Զուտ կենսաբանական օրէնքներով կարելի չէ բացատրել ընկերութիւններու կեանքը, հոլովոյթը»:

Արդ, իրողութիւնն այն է, թէ «Նոր» (Յուլան Տեսիլքը) հատորիս մէջ ԵԱՍ ԱՆԻՆ ընդարձակ տեղ տուած եմ հոգեբանական և ընկերաբանական ուժերու կողմանէ ազգաց նկարագրին ու պատմութեանը վրայ գործուած ճշգրտական ազդեցութիւններուն քան թէ զուտ կենսաբանական ուժերու: Այսպէս, «Տիրական Կերպը» Ալմինուկան ցեղին», «Յեղային աղբիւրը Հայոց Առաջնադարիտական Կարողութեան», «Տիր կողմին Ալմինուկան հոգեբանութեան», «Չայր տուչութիւնը Հայկական Եկարագրի գերազանցութեան», «Հոգեբանական հիմնքը Անուտական և Ազգային Եկարագրի» վերնագրերն կրող զուտներուն մէջ ՆՈՒՆՈՒՄԱՆՍ հայեցակէտէ մը դիտուած ու գտնուած է Հայ ազգը: Իսկ «Բնկերական ընտրողութիւնը», «Բնկերական ընտրողութիւնը Հայաստանի մէջ», «Կրօն, ցեղ և ազգային Եկարագրի», «Բնկերային և ցեղ», «Հայաստանեաց Եկեղեցին» վերնագրերով զուտներուն մէջն ալ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆԱՆՍ հայեցա-

կէտէ մը դիտուած ու դատուած է Հայ ազգը: Արդարև, ակնարկուած հատորին ծագեալ երեք զուտներէն ոչ մէկուն մէջն ալ զբաղած եմ զուտ կենսաբանական ինդիքներով: Անպէս որ, հիմնովին սխալ է «Նոր» (Յուլան Տեսիլքը) ներկայացնել իբր զուտ կենսաբանական օրէնքներով ազգերու կեանքն ու պատմութիւնը մեկնելու փորձ մը, ինչ որ արդէ գիտական խորհողութեան բողոքովին անտեղիակ մէկը միայն պիտի փորձէր կատարել:

Պ. Խորեն Գաբրիկեանի գործած մեծագոյն սխալը սակայն, հոն է որ այնպէս մը կը ներկայացնէ իբր թէ կ'ուրանաւ բոլորովին միջա-վայրին կամ ընկերական հաստատութեանց ոչ մը՝ մտրդկային կենաց վրայ: Բեղային տարբեր ծագում ունեցող ժողովրդոց՝ մի և նոյն աշխարհագրական պայմաններուն տակ՝ տարբեր մշակոյթ և հաստատութիւններ արտադրելու հաւաստուած այն միջնադարէ կ'ոտնուտ այն երբակացութեան, թէ «Ուրեմն աշխատութեան պայմանները, միջնադարը երբեք չեն ազդեր ընկերային կազմութեան վրայ, հետևաբար ընտանիքին կազմութեան վրայ, և ուստի անհատին մտայնութեան և ընկերային հոգեբանութեան վրայ»:

Անհատի կամ ազգաց նկարագրին վրայ խոր ազդեցութիւն կը գործեն թէ՛ միջնադարը և թէ՛ ժառանգականութիւնը, ուրիշ բաներով թէ հայրենիքը և թէ ցեղը: Չնկերպիչ այս երկու ուժերն ալ իրենց յատուկ ակտիվութիւնի դերն ունին որնէ անհատի կամ ընկերութեան կենաց ձևակերպումին մէջ: Չմտրուած մէկ կողմը միայն կը ներկայացնեն բոլոր անոնք՝ որ միջնադարին և կամ ժառանգականութեան կ'ընծայեն սմբողջը կեանքի աշխարհին մէջ կատարուած փոփոխութեանց: Իրականութիւնը բոլորովին կը խեղաթիւրեն բոլոր անոնք՝ որ իբր իրարու հակառակորդ կամ մրցակից ուժեր կը ներկայացնեն այս երկու թը: Անբաժանելի լրացուցիչներն են անոնք իրարոյ, մէկը միւսին բացարձակապէս էական լրացուցիչ ուժն է. ոչ մէկը որնէ արդիւնք կրնայ յառաջ բերել առանց միւսին գործակցութեան: Ահա, միջնադարի ու ժառանգականութեան մէջն տիրող այսպիսի գործակցութեան մը գաղափարը յստակօրէն տպաւորել մտացած եմ «Նոր» (Յուլան Տեսիլքը) հատորիս առաջին գլխուն մէջն իսկ, զոր ընդլայնած եմ հետզհետէ: Եւ իսկապէս կը զարմանամ որ բողոքովին հակառակ տպաւորութիւն մը ստացած ըլլալ առ թուի Պ. Գաբրիկեան:

Այս կարծիքն զլիսուն մէջ՝ ցոյց տուէ յետոյ

թէ արեան մէջ հստոյ կարգ մը քիմիական նիւթեր ինչպէս զանազան քրոնիկ հիւանդութիւններ կրեան պատճառով ժողովրդի մը ստուար մէկ մասին, թէ ինչպէս սննդական տարբերութիւնք իրենց համապատասխան բնախօսական և հոգեբանական տարբերութիւններ յառնէ կը բերին մարդոց մէջ, թէ ինչպէս կլիմայական ազդեցութիւնք ևս նման արդիւնք կու տան, յառաջացած եմ ցոյց տալ միջնավայրին ու ժառանգականութեան փոխադարձ ազդեցութիւններն: Ուշիմ ընթերցողը կը տեսնէ թէ այս գլխաւն մէջ շատ աւելի ծանրացած եմ միջնավայրիև գործած ազդեցութեանց վրայ՝ քան թէ ժառանգականութեան: Եւ ուստի վերջաւորութեան մէջ շնանցած եմ յաւելտ գգուշացնել ընթերցողը գերակշիռ դեր մը զվերագրելու միջև վայրին, այլ ըմբռնելու ժառանգականութեան ալ բուն դերը: Ահաւասիկ այդ հատուածը.

«Գարնանածաղիկը (փրիմիոց) 30-35 աստիճանի հարիւրամասնեայ բարեխառնութեան մէջ անելով բոլորովին և մի միայն ձկնաձկն ծաղիկ կու տայ: Մի և նոյն տունկը 15-20 բարեխառնութեան մէջ անելով բոլորովին և մի միայն կարմիր ծաղիկ կու տայ...»:

«Հաւի չկայ դիզել հոս այս կարգի բազմաթիւ իրողութիւններ. եզրակացութիւնը բացորոշ է: Ահատի մը մէջ զարգացող ֆիզիկական կամ հոգեկան յատկանիշներ կրնան արդիւնքն ըլլալ ժառանգականութեան ու միջնավայրի գործակցութեանց: Ինչպէս՝ գարնանածաղիկը այն տեսակ ժառանգականութեամբ մըն է ժողովուրդ, որ այսինչ բարեխառնութեան մէջ կուրմիր գոյնով ծաղիկ կ'արտադրէ և այն ինչ բարեխառնութեան մէջ ձկնաձկն գոյնով ծաղիկ: Այս տունկին սերմնաբջիջային կազմին մէջ ո՛չ կարմիր ծաղիկ և ո՛չ ձկնաձկն ժառանգական յատկութիւն մը կայ. Միջնավայրն է որ կը վճռէ այդ կէտը: Անտարակոյս կամ տայ, բայց ճիշդ ինչ գոյն արտադրուին՝ արդիւնք է ժառանգականութեան և միջնավայրի միացնալ ու ժողովուրդ...: Այնպէս որ, հայկական մարմնակազմին ու բնաւորութեան շինութեանը մէջ կարեւոր բաժին մ'ունի նաև Հայաստանի կլիման»:

«Եթէ, ուրեմն, ցնդային, սխտարանական, սևեղական ու կլիմայական շատ բարդ ազդեցութեան արդիւնքը պիտի համարենք ժողովրդի էր նկարագրի շինութեան արմատական գործողութիւններ - ազդակի աւանդութեան խիտ կարեւոր ազդակը անտեսելով առ այժմ, - յայտնի

է թէ բոլոր ասոնք ԱՐԵՍԱ միջոցաւ միայն կը կատարեն իրենց բազմորոշ դերը մարդկային նկարագրի շինութեան մէջ: Այս ուժերէն որ մէկին ալ որ տանք տիրական դերը - և պատճառ ունիցը պնդելու թէ ծերչ գերի ի վերջ կը մնայ ամենէն - դարձնալ, անտիրանիտէն ճշմարիտ է այս գլխաւն մէջ հաստատուելու և ուզուած այն իրողութիւնն, թէ իր ԱՐԵՍԱ բաղկացութեանը մէջ կը գտնուի ամէն ազգի ու ժողովրդի ֆիզիկական ու բարոյական կենաց ակնազդերը, և իր նկարագրին և պատմութեանն ու ճակատագրին գերազդէն ճարտարագետը» (9-11):

Չեմ գիտեր կրնայի՞ արդեօք վերի տողերէն ու զարնանածաղիկ օրինակէն աւելի յստակօրէն բացատրել, թէ ամէն անհատի ու ազգի նկարագրի ձևակերպչէ ոչսերն այնքան կը գտնուին միջնավայրին՝ որքան ժառանգականութեան մէջ, թէ յատկանիշի մը ինքնուրոյն յատկութիւնք - գոյն, ձև և այլն - առաւելապէս միջնավայրի ազդեցութեանց արդիւնք են քան ժառանգականութեան, թէ որ և է յատկանիշի կարիշիտը: Ինչը յաւելու կու տայ մեզ սերմնաբջիջը, և միջնավայրի ազդեցութիւններն են որ պիտի որոշեն այդ կարելիութեան իրականացումը կամ ոչ, և կամ այսինչ ձև կամ այնինչ ձև իրականացումը, և թէ այս գլխաւն մէջ ամօժամբար կ'անտեսուին ԱՆԱՎՈՒԹԱՅՆ (րեկիակալն բոլոր հաստատուչիւնց և մշակոյթիւրոն համակարգումարը) գործած խիտ կուրմիր ազդեցութիւններն անհատի մը կամ ազգի մը նկարագրի շինութեանը վրայ: Գոնէ իմ կարողութեանէս վեր էր ասկից աւելի յստակ բառերով ու բացատրութիւններով ցոյց տալ, թէ ինչ մեծ արժեք կ'ընծայէ միջնավայրի ազդեցութեանց, ընդունելով հանդերձ թէ ժառանգականութիւնն է ակնադիրը, կամ սուրմտակալն ոչմը անհատի մը կամ ազգի մը նկարագրին, ինչպէս զարնանածաղիկն սերմնաբջիջային ժառանգականութեան մէջ կը գտնուի գոյնի կարելիութիւնը: Միջնավայրի բոլոր ազդեցութիւնք չպիտի կրնային որեւէ գոյն յառաջ բերել սերմէ մը, որու սերմնաբջիջային կազմին մէջ կանխաւ գոյութիւն չունին գոյնի ծնունդ տաող ասանձայատուկ ժառանգականութեան մը:

Հարցին կարեւորութիւնը և անոր մասին մտք մէջ տիրող ամենէն շփոթ ու հակասական գաղափարները քաջ գիտնալով, հատորիս «Հոգեբանական Հիմնարկ Անատակալն և Ազգային նկարագրի» գլխաւն մէջ անգամ մը ևս կը արգաստ, եթէ կարելի է, աւելի պայծառ լոյսի մէջ դնել միջնավայրի ու ժառանգականութեան

փոխադարձ յարաբերութիւններն : Ահաւաստիկ այդ հաստատածն ալ :

« Հոգեբանական երկրորդ օրէնքը, որ անմիջա- կան կապակցութիւն ունի մեր նիւթին հետ և որ հաստատուած է առաջին օրէնքին վրայ, կրնանք ստացէլ բանաձևել . Արտոյաշայտուած ամէկ տրւա- մայրուրիւն, կազմուած ամէկ ունակութիւն, ամէկ նկարագիր տրտադրոյցն է հերքիլն ու արտաքիլն ուժերու գործակցութեան : Հիմնովին սխալ է այն կարծիքը՝ թէ մարդու մը բնաւո- թութիւնը կամ նկարագիրը յայտնագործուած է լոկ՝ իր ներքին հոգեբանութեանը : Ընկերական արտահայտում, որուն մէջ կը ծնի ու կ'ապրի անհատ մը, այնքան մասն ու բաժին ունի անոր նկա- րագրի ձևակերպման գործին մէջ՝ որքան մասն ու բաժին որ ունի անոր ժառանգականու- թիւնը : Հասարկի առաջին զիլուն մէջ յիշուած զարնանածաղիկի օրինակը՝ իբր գեղեցիկ լուսա- բանութիւն մը կրնայ ծառայել միզ այս մասին : Մի և նոյն սերմը կրնայ ճերմակ կամ կարմիր ծաղիկներ արտադրել, պարզապէս փոփոխելով րարխիսանէոսրիւնը, որու մէջ կ'աճի ան : Գու- նաւոր ծաղիկ արտադրելուն ոյժը, անտարակոյտ, կայ ու կը գործէ սերմին ժառանգական յօրի- նուածութեանը մէջ, նոյն իսկ հաւանօրէն միայն ճերմակ ու կարմիր գոյներու կարելիութիւնը կայ հոն : Բայց միջազայնը է որ կ'որոշէ թէ կարմիր գոյնի կարելիութիւնը յայտնագործուե- լու է թէ ճերմակ : Ժառանգականութիւնը կու տայ մեզ կարելիութիւնները նկարագրի յատկա- նիշներուն, բայց միջավայրն է որ պիտի որոշէ թէ այդ կարելիութիւններէն որոնք պիտի իրա- կանանան անհատին մէջ և որոնք անյայտ ու ծանօթ է գործնականապէս անգոյ պիտի ծնան հոն » :

« Թուաբանական օրինակաւ մը բացատրենք նոյն ճշմարտութիւնը : Ժառանգականութիւնն և միջավայրը կը կազմեն առաջին անդամը հաւա- սարութեան, որու երկրորդ անդամն է ունակու- թիւն, բնաւորութիւն, նկարագիր : Արդ, եթէ ժառանգականութիւնը առաւել միջավայր հաւա- սար է ունակութիւն, ուրեմն ունակութիւնք այնչափ անխուսափելի կերպով կը փոխուիլն տարբեր միջավայրերու համեմատ՝ ինչպէս ան- խուսափելի կերպով որ կը փոխուիլն տարբեր ժառանգականութեանց համեմայն : Այսինքն՝ այնչափ ստուգապէս բոլորովին տարբեր ունա- կութիւններ կրնան ստանալ ժառանգական նման հոգեկան ուժերով օժտուած բայց խիստ տարբեր միջավայրերու ենթակուած անհատներ, որքան

տարբեր ունակութիւններ որ կը ստանան նման միջավայրերու ենթակուած՝ բայց ցեղային բու- լորովին տարբեր ժառանգականութեամբ օժ- տուած անհատներ : Այս հրկուքին ունեցած յա- ռաքերակալ արժէքին մասին չէ խնդրը, այլ սոսկ կէտը միայն կ'ուզեն կարելի եղածին չափ պարզաբանել, թէ ընկերական տարբեր պայման- ներու տակ՝ մի և նոյն անձը կրնայ բոլորովին տարբեր նկարագիր մը զարգացնել » (էջ 67) :

Ես չեմ կարող հասկնալ թէ Պ. Գաբրիկեան վերը արտադրուած հատուածները կարողա՞յ յե- տոյ՝ ինչպէս սոս ղիտողութիւնները գրի կ'առնէ : « Ուրեմն աշխատութեան պայմանները, միջա- վայրը երբեք չեն ազդեր ընկերային կազմութեան վրայ, հետևաբար ընտանիքին կազմութեան վը- ռայ, և ուստի անհատին մտայնութեան և ըն- կերային հոգեբանութեան վրայ : Ի՞նչպէս տար- բերած են ուրեմն նոյն արմատէն զոչոզ ցեղերն իսկ : Նոյն իսկ Սլաւները տարբեր մշակոյթ է նկարագիր ունին : « Պոստանճերձեկոզացիները ամենէն կարճագուրն Սերպեր են, իսկ Սերպիոյ Սերպեր երկայնագուրն են... : Բայց միշտ պատ- մական կեանքն է որ կը ստեղծէ ազգերը, որ հակադարձաբար կը պահէ և կ'եղանակաւորէ՝ ինչ որ անյարմարօրէն կը կոչեն ցեղ » (I 757) : Ինչո՞ւ Հարց ցեղը հսկայ քաղաքակրթութիւն մը արտադրէ և Միջագետքի մէջ և Նեղոսի ափե- թուն, և իր երկրին մէջ ո՞չ : Հեղինակը համանը- ման միջավայր կը գտնէ Ազգիւն և Ֆրանսան . տարբեր մշակոյթ և հաստատութիւն՝ արդիւնք են ցեղերու հաստատութեան : Հարկ կայ աւելցնելու որ Ֆրանսական արիւնը այնքան Նորմանտական և կեղտական է՝ որքան Անգլիականը : Ինչո՞ւ տարբեր հաստատութիւններ ունին Պուլկարը, Հունգարացին, Ֆիլիպինացին և Թուրքը, թէև նոյն ցեղին կը պատկանին... » :

Այս գրութեանմբ փափագեցայ միայն փարա- տել ժառանգականութեան և միջավայրի ուժե- թուն մասին Պ. Գաբրիկեանի կողմէն ինձ վերա- գրուած բոլորովին սխալ զարգացմանը :

Աւելորդ կը համարիմ մատնացոյց ընել հոս ցեղաբանական այս թիւրմտեցութիւններն՝ որ կ'երկին Պ. Գաբրիկեանի գրութեանէն առնուած վերի հատուածին՝ գրեթէ իւրաքանչիւր նախա- դասութեանը մէջ : Արդի մարդաբանական գրա- կանութեան հետ տարրական ծանօթութիւն ու- նեցող մէկը, օրինակի համար, չի պիտի ըսէր թէ Ֆրանսայի ներկայ ժողովուրդը այնքան Նորմանտական է՝ որքան Անգլիականը, կամ թէ հայ ցեղ մը գոյութիւն ունի որ Միջագետքի ու

Դեղորսի ակերուն վրայ բարձր փաղափարթու-
թիւն արտադրեր է բայց ոչ Հայաստանի մէջ.
և կամ թէ մի և նոյն ցեղին կը պատկանին
Պուլկարը, Հունգարացին, Ֆինլանտացին և
Թուրքը, վերջապէս թէ նոյն Ալա ցեղը թէ՛
կարճակուի է և թէ երկարակուի:

Մ. ՄՐԱՍՅԱՆ

ԱՄԱՎԵՐՁԻ ԼՆՏԻԷՍԸ

Մ. Ռ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՁ

Յուլիս 6ին կիրակի օրը, Մ. Ռ. Վար-
ժարանի թիէփոլեան գեղանկար պերճ
դահլիճը խոնքեր էր հոծ բազմութեամբ.
1923-1924 ուսումնական տարւոյն վեր-
ջալոյսն էր, ամսվերջի հանդէսը: Ամէն
տարի նոյն տեղ, նոյն օրերը և նոյն ոճով
միշտ տեղի կ'ունենայ այդ, սակայն միշտ
նոր է, միշտ գեղեցիկ և խանդավառ քան
ուրիշ ամէն հանդէս կամ տոնախմբութիւն,
քանի որ միշտ նոր են այն քաջերը որ
կը պատկուին, միշտ նոր այն մարտիկները
որ յաղթութեան պատկեր կը խլեն. հուսկ
միշտ նոր և չքնաղ այն շատախոյնները որ
կ'ընծիւղին հայութեան յոյսերն ու լոյսերն
անեցնելու:

Հոն էր բերկրալից՝ վենետարնակ հայ
զաղութը պանդուխտ. մանաւանդ թէ շա-
տեր հեռու և մօտ քաղաքներէ հոն փու-
թացեր էին ներկայ ըլլալու ցանկալի հան-
դէսին: Հոն էր վանքիս պաշտօնական
մարմնոյն հետ՝ մինչև յետին վանականը:
Ազգային հանդէսը կը պատուէին իրենց
ներկայութեամբ տեղուոյ թէ՛ եկեղեցական
և թէ՛ քաղաքական իշխանութեան պաշ-
տօնական մարմինները. առաւելութեամբ
— այս տարի — ներկայութեան Գաղղիոյ
հիւպատոսին ի վենետիկ:

Այս տարի վարժարանին անխոնջ դաս-
տիարակները ազգին կը նուիրէին 14
շրջանաւարտ պատանիներ, որոնց երեսին
վրայ կը ցուար նոյն պահուն գոհութեան
ժպտը, քանի որ իրենց դաստիարակներուն
և պատկառելի հանդիսականներուն ներկա-

յութեան պիտի ստանային՝ հաստատուն
կամքի, յարատև և համբերատար աշխա-
տութեան ու քրտանց արժանի վարձա-
տրութիւնը: Անոնք ուրախութեան հետ
անհուն երախտեաց արտայայտութիւն
մ'ալ ունէին հանդէպ իրենց Բարերար-
ներուն և դաստիարակներուն: Երջանիկ
էին որ Երկիրն շնորհեր էր իրենց բախ-
տը՝ հազարաւոր թշուառներէ զիրենք նախ-
ընտրելով, այդ գեղարուեստի անմահ
վայրին մէջ, զթոտ բազուկներու մէջ սնա-
նիլ կրօնքի և դիտութեան ամենապիտիւն և
սուրբ սկզբունքներով, մարգուիլ ու զի-
նուիլ՝ արիութեամբ մղելու կեանքի պայ-
քարը յաղթութեան զբաւականը ձեռքեր-
նուն մէջ:

Ժամը 5 էր երբ խանդավառ հանդէսը
բացին « Բամ փորոտան » ի հոգեթունդ
պայթիւնով, Մ. Ռ. Վարժարանի սաները.
հանդիսականներն յտընկայս ունկնդրեցին
մոզիչ երգը. աշակերտներու կորովի շեշտը,
խանդավառ ոգին ու ներշնչուած զգալ
տուին օտարներուն՝ թէ « Հայաստան ան-
կեր, բայց ոչ է անցեր ». եռանդուն սա-
ները կը ցուցնէին որ արդարև « ազնիւ
ցեղի մ'արիւն ունէին » որ չի մեռնիր:

Բուռն ծափեր կը պատկէին քայլերգը.
աշակերտաց հետ և անոնց պէս կարծես
ոգևորուեր էին հանդիսականներն ալ:

Երգարտուն հանդիսին ծրագրը գեղեց-
կօրէն յօրինուած էր. եւրոպական երա-
ժըշտութեան հետ հայկական երգերն ալ
— թէպէտ մեկամաղձիկ, բայց միշտ մեզ
սիրելի — խառն էին: Պեւլիթիի, Չայրով-
քիի հրաշալի և աշխոյժ թրթուսներուն
հետ կը լսուէր « Մայր Արաքսի » հեծե-
ծանքը, անշուշտ գեղեցիկ մտածութեամբ
ազուցուած երգերու շարքին. չէ՛ որ շԸԲ-
ջանաւարտ սաները նոր նոր յոյսեր ու
լոյսեր էին տառապեալ հայրենիքին. ա-
նոնք պիտի երթային ընդ փոյթ Արաքսի
ափերը, հոն, անոր ալեաց մէջ փնտռելու
« հին հին զարուց յիշատակ », ու աւերակ-
ներուն մէջէն վերականգնել Հայաստան
ըլ:

Երգերն ընդմիջեցան երեք շրջանաւարտ